

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук із соціальних комунікацій, професора, професора
Національного університету «Львівська політехніка» Кунанець Н. Е.

на дисертацію Чумака Євгенія Сергійовича

«Інформаційні ресурси публічних бібліотек України в умовах
цифровізації»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки перестають бути лише місцем зберігання книг — вони трансформуються в центри доступу до знань, цифрових сервісів та комунікації. Процес цифровізації охоплює всі сфери суспільного життя, зокрема й культуру та освіту, що ставить перед публічними бібліотеками нові завдання й виклики. Зростає попит на віддалений доступ до електронних документів, каталогів, онлайн-послуг тощо. Це спонукає бібліотеки до переосмислення своїх ресурсів і переходу від традиційних форматів до інтегрованих інформаційно-комунікаційних платформ.

Посилюється вплив на бібліотеки державної політики України, зокрема у напрямі цифрового розвитку, який передбачає модернізацію інституцій, як складових інформаційної інфраструктури держави. В умовах воєнного стану та соціальних змін, бібліотеки набувають нової соціальної ролі — стають місцем підтримки громад, надаючи доступ до перевіреної інформації, навчальних ресурсів, простору для спільнот. Переміщення населення та втрати доступу до традиційних джерел знань генерує потребу у перетворенні цифрових ресурсів бібліотек у критично важливі елементи забезпечення інформаційної рівності.

Недостатність досліджень, що системно аналізують стан, потенціал і напрями розвитку інформаційних ресурсів публічних бібліотек у цифрову

добу, створює наукову нішу. Вивчення трансформації інформаційних ресурсів дозволяє визначити ефективні моделі цифрової інтеграції та сприяти розробленню державних та місцевих програм підтримки бібліотечної галузі. Таким чином, дослідження інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірах, оскільки відповідає суспільним запитам, державній політиці цифрового розвитку, а також сприяє збереженню культурної спадщини та забезпеченню сталого розвитку бібліотечної системи. В сукупності все це робить тему дослідження не лише актуальною, а й стратегічно важливою.

Своєчасність дисертації Є. С. Чумака зумовлена й тим, що актуальним, але малодослідженим залишається питання розвитку інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації суспільства. Парадигма формування інформаційного суспільства та становлення суспільства знань професійно значущим робить обґрунтування концептуального варіанта української системи інформаційних ресурсів публічних бібліотек як невід'ємного складника консолідованого інформаційного простору.

Результати дослідницької праці Є. С. Чумака є надзвичайно важливими з огляду на внесок українських публічних бібліотеки у трансформацію діяльності як користувачеорієнтованих установ, котрі покликані у режимі 24/7 забезпечувати інформаційні потреби всіх їх категорій.

Дослідження є складовою цільових комплексних програм науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язані з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків із громадськістю КНУКіМ.

Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Базисом трансформаційних процесів, спричинених соціально-політичними та економічними перетвореннями, цифровізацією усіх напрямів суспільного буття, фундаментом інформаційного забезпечення науки є інформаційно-бібліотечна галузь. Останніми роками українська бібліотечна практика адаптувала кращий досвід провідних книгозбірень світу, який активно впроваджується у щоденну роботу інформаційних інститутів, залучає сучасні інформаційні та комунікаційні технології, що, з одного боку, сприяло формуванню консолідованого інформаційного простору інноваційними продуктами та сервісами, а з іншого, розширенню завдань та ускладненню напрямів діяльності.

Науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації Є. С. Чумака забезпечені застосуванням комплексу загальних та спеціальних методів наукового дослідження. Зокрема, завдяки використанню структурно-функціонального методу розглянуто особливості інформаційних ресурсів публічних бібліотек України, а системний підхід сприяв розгляду інформаційних ресурсів українських публічних бібліотек як системи відкритого типу. Також використовувалися статистичний метод (для проведення аналітичних досліджень за темою дослідження), прогностичний метод (для визначення пріоритетних напрямів удосконалення інформаційних ресурсів публічних бібліотек в умовах цифровізації).

Наукова новизна дисертаційного дослідження Є. С. Чумака полягає в тому, що вперше в українському бібліотекознавстві комплексно обґрунтовано значущість публічних бібліотек України як ключових осередків формування національного інформаційного простору, а також окреслено роль процесів цифровізації як ефективних шляхів розвитку бібліотечних інформаційних ресурсів, особливо в умовах воєнного стану, коли потреба в оперативному доступі до знань та інформації стала надзвичайно гострою.

Проаналізовано систему формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України та виокремлено необхідність створення єдиної цифрової платформи, яка б забезпечила користувачам зручний і централізований доступ до фондів усіх бібліотек.

Представлено етапи впровадження інформаційних технологій у бібліотечну галузь, що сприяє побудові ефективної інформаційної взаємодії як на міжнародному, так і на регіональному рівнях. У цьому контексті обґрунтовано інноваційні підходи українських бібліотек до формування єдиного консолідованого ресурсу, який відповідав би вимогам сучасного суспільства, орієнтованого на знання.

Подальшого розвитку набули уявлення про модернізацію бібліотечних фондів в умовах декомунізації, а також про використання електронної виставки як ефективного інструменту популяризації бібліотечних ресурсів.

Окрему увагу приділено уточненню терміносистеми дослідження, зокрема таких ключових концептів, як «інформаційний ресурс», «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації» та «інформаційний ресурс публічних бібліотек».

Практичне значення дисертації Є. С. Чумака полягає в тому, що отримані наукові результати істотно розширюють уявлення про сучасний стан і специфіку формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифрової трансформації.

Напрацьовані результати можуть слугувати науково-методичною основою для вдосконалення бібліотечної практики, зокрема в напрямі впровадження інформаційних технологій в процеси інформаційного обслуговування користувачів та організації електронної взаємодії через соціальні мережі.

Матеріали дисертації слугуватимуть основою оновлення змісту навчальних дисциплін закладів вищої освіти, що готують фахівців у галузі бібліотечної, інформаційної та архівної справи (спеціальність В13), а також підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, авторській логіці дослідження основних аспектів обраної теми. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Повний обсяг дисертації становить 222 сторінки. Список використаних джерел містить 274 найменування.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження та публікації Є. С. Чумака.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження»** проаналізовано стан наукового розроблення теми щодо діяльності бібліотек України в умовах інформатизації суспільства. Є. С. Чумак представив систематизовану джерельну базу документів, що містять відомості про еволюцію уявлень щодо формування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України, обґрунтував теоретико-методологічні засади проведених дисертаційних досліджень.

Дисертантом аргументовано, що у наукових працях Л. Бакуменко, О. Бережної, С. Бондаренко, Н. Гавриш, С. Гончарова, С. Горової, С. Денисенко, Т. Колесникової, Н. Коржик, Є. Кулик, Н. Левченко, О. Малиновського, М. Маранчака, В. Медведєвої, І. Перенесієнка, С. Ростовцева, Т. Симоненко, Д. Солов'яненко, А. Струнгара, В. Струнгар, Л. Філіпової та інших дослідників акцентовано увагу на ролі бібліотек у інформаційному суспільстві, зміні їх функцій в умовах тотальної цифровізації. Дисертантом проведено детальний аналіз праць українських дослідників, у яких характеризуються різні аспекти формування інформаційних ресурсів, спільних культурно-документальних комплексів, широко висвітлюється зарубіжний досвід, описуються практичні напрацювання і досягнення бібліотечних проєктів.

Є. С. Чумаком запропоновано цікаве тлумачення концепту «бібліотечно-інформаційний ресурс в умовах цифровізації» (С.4) як організований комплекс

джерел інформації та інформаційних послуг, які публічні бібліотеки надають своїм користувачам в електронній формі. Але при подальшому тлумаченні цього терміну дисертантом допущено термінологічну помилку, оскільки зазначено, що «складниками бібліотечно-інформаційного ресурсу є власний традиційний фонд бібліотеки, довідково-пошуковий апарат (ДПА) та електронна бібліотека (оцифровані документи), що виступає головною частиною, а також доступ до віддалених джерел інформації та дистанційні послуги, які надає книгозбірня своїм користувачам» (С.4). Доступ не може бути ресурсом. А дистанційні послуги — це засіб доступу до інформаційних ресурсів, інструменти їх використання, але не інформаційний ресурс самі по собі. Дисертатом слушно відзначено, що провідною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів є забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу, місця перебування, у будь-який час 24/7. Такий підхід реалізується українськими публічними бібліотеками на кількох рівнях, зокрема організаційно-технологічному, фізичному, логічному, просторовому.

Другий розділ дисертації «Вплив цифрових технологій на формування інформаційних ресурсів бібліотек» розкриває особливості використання інформаційних технологій у діяльності публічних бібліотек України, що сприяло вирішенню внутрішніх технологічних завдань, створенню користувачеорієнтованих підходів до інформаційного обслуговування, генерації власних інформаційних продуктів і послуг, забезпеченню доступу до передплачених ресурсів.

Є. С. Чумаком доведено, що сучасна публічна бібліотека – це потужний чинник розвитку громади та становлення українського громадянського суспільства. Вибір певної моделі її діяльності залежить від рівня кадрового потенціалу, а також матеріально-технічної та технологічної бази. Від активності і креативності бібліотекарів залежить перетворення книгозбірні у комунікативний центр із новими можливостями доступу до інформації.

У третьому розділі «Специфіка формування національного інформаційного простору в умовах цифровізації» увагу зосереджено на формуванні електронних бібліотек, доступ до яких надається на сайтах українських публічних книгозбірень і які є комплексними інформаційними системами, що мають своїм завданням накопичення, зберігання та надання доступу до документів, представлених в електронному вигляді, задля вирішення просвітницьких, наукових і довідкових завдань, спрямованих на задоволення інформаційних потреб.

Дисертант обґрунтував, що сьогодні є нагальна потреба у виробленні єдиних підходів щодо формування електронних бібліотек, які мають базуватися на координації та кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, зі створеними взаємопосиланнями на ресурси інших інформаційних інститутів, на базі єдиного програмного забезпечення. Широке представлення українського контенту у світовому інформаційному просторі матиме величезне значення для утвердження заснованої на патріотизмі національної інтелектуальної традиції, яка сприятиме збагаченню уявлення світової спільноти про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, презентуватиме культурний внесок українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

Загальні висновки свідчать про успішне досягнення поставленої мети і вирішення визначених завдань дослідження, містять основні наукові здобутки дисертанта. Дисертант слушно відзначає, що медіацентри на базі сучасних публічних бібліотек – це доступна платформа для проведення різноманітних освітніх заходів, читацьких конференцій, дискусійних клубів, круглих столів, культурно-просвітницьких та мистецьких заходів, а також знайомства з авторами книг і їх новими творами. Усе це здійснюється у тісній співпраці з місцевою владою, різноманітними благодійними організаціями і фондами, за підтримки депутатського корпусу місцевих рад, активістів та самих працівників бібліотек. Тісна співпраця з керівництвом об'єднаних

територіальних громад створює умови для трансформації самих книгозбірень та перетворення їх на інноваційний ресурс проведення успішних реформ у країні.

Повнота викладеного матеріалу в опублікованих працях. Основні наукові результати дослідження викладено у 10 одноосібних публікаціях, з яких: 3 статті – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 7 праць апробаційного характеру.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Є. С. Чумака, слід задля об'єктивності висловити окремі зауваження і побажання:

1. Дисертантом проведено детальний аналіз статистичних показників роботи публічних бібліотек України, проте не зрозуміло чому аналіз статистичних даних завершується 2023 р., доцільно було б провести аналіз їх діяльності за останні 10 років.

2. Формуючи методологію дослідження дисертант відзначає використання системного методу (С.18), очевидно ним малося на увазі застосування системного підходу або ж методів системного аналізу.

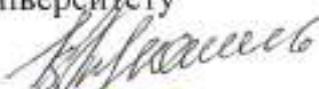
3. Заявлена тема передбачає трансформацію фахових компетентностей бібліотекарів. Висвітлення цього питання стало б ще одним добрим здобутком роботи.

4. У вступі (С.5), розділі 2 (С.64), висновках до 2 розділу (С.122) відзначається, що «до перспективних сучасних технологій, які визначають перспективи розвитку засобів інформаційно-комунікаційного забезпечення, фахівці відносять мобільні технології, цифрові ресурси, штучний інтелект, сенсорні інтерфейси, візуалізацію даних». Але цифрові ресурси, засоби штучного інтелекту не є технологіями.

5. У тексті дисертаційної роботи трапляються орфографічні помилки, зокрема на сторінках 49, 55 та ін.

Загальні висновки. Висловлені зауваження не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Дисертація Чумака Євгенія Сергійовича «Інформаційні ресурси публічних бібліотек України в умовах цифровізації», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», є завершеною комплексною науковою працею, виконана на високому науково-теоретичному рівні, присвячена актуальній тематиці дослідження, має незаперечну наукову новизну та практичну значущість, містить нові, актуальні та достовірні наукові результати, в ній досліджено формування і функціонування інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в умовах цифровізації, визначено найперспективніший напрям роботи публічних бібліотек України – застосування мобільних технологій, систем штучного інтелекту, технологій віртуальної реальності, сенсорних інтерфейсів, візуалізації даних, формування цифрових ресурсів, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Офіційний опонент,
доктор наук з соціальних комунікацій, професор,
професор Національного університету
«Львівська політехніка»

 Наталія КУНАНЕЦЬ

Підпис професора Н. Кунанець свідчить
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ